

СТРАТЕГІЯ РЕАГУВАННЯ УКРАЇНИ НА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ

У статті досліджуються сучасні підходи до врегулювання військово-політичних конфліктів. Автор акцентує увагу на необхідності чіткого формулювання власної зовнішньополітичної стратегії України. Крім того, розроблено принципи, які можуть слугувати базою для вироблення стратегії реагування України на виникнення та розвиток військово-політичних конфліктів.

Ключові слова: зовнішньополітична стратегія, військово-політичний конфлікт, внутрішньодержавний військово-політичний конфлікт, конфліктність, НАТО, Організація Об'єднаних Націй.

Актуальність дослідження. Стратегії реагування України на військово-політичні конфлікти сучасності потрібно розглядати у двох вимірах: внутрішньополітичному та зовнішньополітичному. Це особливо актуально у зв'язку з тим, що сьогодні безпека будь-якої держави забезпечується не лише на її кордонах, а значною мірою залежить від загальної стабільності у світі. Тому дедалі частіше Збройні Сили України залучаються до участі у врегулюванні військово-політичних конфліктів по всьому світу, далеко за межами власної держави. Враховуючи, що Україні за 19 років незалежності вдалося уникнути військово-політичних конфліктів, у даній статті при розробці принципів, які можуть слугувати основою для вироблення стратегії реагування України на військово-політичні конфлікти сучасності, здебільшого йтиметься про зовнішньополітичну позицію нашої держави і її участь у врегулюванні військово-політичних

конфліктів, у яких вона не бере безпосередньої участі. У внутрішньополітичному контексті врегулювання варто акцентувати основну увагу лише на запобіганні можливих військово-політичних конфліктів в українському суспільстві.

Аналіз наукових джерел. Зазначена проблематика актуальна і є предметом досліджень багатьох сучасних науковців. Серед них доцільно виокремити праці таких авторів, як Г. Перепелиця, В. Небоженко, А. Пойченко, В. Ребкало, О. Хворостяний, В. Смолянюк, В. Кривохижа, М. Панов, О. Дзьобань та інших.

Мета дослідження: вироблення основних підходів врегулювання військово-політичних конфліктів сучасності та розробка принципів, які можуть слугувати базою для вироблення стратегії реагування України на виникнення та розвиток військово-політичних конфліктів. Відповідно завданнями дослідження будуть: віднайти ефективні методи аналізу й прогнозування сучасних військово-політичних конфліктів; знайти оптимальне поєднання силових та несилових методів врегулювання сучасних військово-політичних конфліктів; з'ясувати принципи, які можуть слугувати основою для вироблення стратегії реагування України на військово-політичні конфлікти.

Виклад основного матеріалу. Моніторинг і прогнозування конфліктних ситуацій на території України показав, що в цілому, незважаючи на значну політичну напруженість, що мала місце в багатьох регіонах, політичні протиріччя не переросли у військово-політичні конфлікти. Конфліктність і нестабільність в українському суспільстві певним чином локалізовані. Однак політичні відносини в Україні - це легкозаймистий матеріал. Небезпечні зони напруженості, які наявні в українському суспільстві, особливо при помилках і прорахунках у державній політиці, здатні трансформуватися в військово-політичні конфлікти.

В. Небоженко причини найбільш серйозних негативних соціальних напруженостей в українському

суспільстві пояснює вкрай несприятливою, неефективною політичною системою, вказуючи на:

- ◆ нездатність державної влади захистити національні інтереси України;
- ◆ нездатність усіх структур влади позбутися злочинності та корупції;
- ◆ відсутність політичних лідерів і політичних партій, здатних виражати загальнонаціональні інтереси й здійснювати реформи;
- ◆ масову деморалізацію державних службовців;
- ◆ нездатність влади здійснити політичні та економічні реформи і вивести країну з кризи;
- ◆ нездатність усіх рівнів влади мобілізувати суспільство на розв'язання гострих проблем країни;
- ◆ протиріччя як між місцевою та центральною владою, так і між законодавчою та виконавчою ланками влади [17, с. 48].

Причини, висловлені вітчизняним політологом ще до подій “помаранчевої революції”, особливо друга, четверта, які є спорідненими, а також третя та остання - актуальні й на сьогодні. Адже в Україні й донині відсутні політична партія та єдиний політичний лідер, які користуються абсолютною довірою громадян і самостійно здатні створити парламентську більшість та взяти на себе політичну відповідальність за дії уряду. Щоби прискорити ліквідацію третьої причини соціальних напруженостей в українському суспільстві, виокремленої В. Небоженком, та реалізувати задекларовану мету політичної реформи, на нашу думку, варто було б неодмінно суттєво підвищити загороджувальний виборчий бар'єр та заборонити блокам бути суб'єктами пасивного виборчого права.

При розгляді питання про напруженість і конфліктність у сучасній Україні належить обов'язково брати до уваги міжнародний контекст проблеми. Зазначимо, що і фактичний стан речей у цій царині,

його відображення західними аналітиками і політиками впливають на загальне сприйняття України міжнародним співтовариством. Тому варто зупинитися саме на тих проявах конфліктності, щодо яких оцінки українських і зарубіжних експертів збігаються. С. Камінський ще в 1998 році виділив ті з них, які, на нашу думку, не втратили своєї актуальності й злободенності й до сьогодні:

◆ на відміну від більшості країн Центральної та Східної Європи та значного числа пострадянських нових незалежних держав в Україні до нинішнього часу немає чіткої стратегії реформування економічних відносин, а у вищому державному керівництві немає єдності з цих питань (це особливо яскраво виразилось в коаліційному уряді Ю. Тимошенко та й в уряді Ю. Єханурова, коли зіткнулися представники ліберальної та соціалістичної ідеології);

◆ населення України у своїй більшості, не маючи уявлення про плани і наміри виконавчої влади в економічній сфері, вважає, що відповідні дії не підпорядковані певним програмним цілям;

◆ у громадській думці країни спостерігається еволюція в бік підтримки “твердої” влади, у зв’язку з чим можливий і відповідний поворот у державному управлінні (про що свідчить стабільний рейтинг, згідно останніх даних соціологічних опитувань, Партії Регіонів та Президента України В. Януковича, якого іміджмейкери позиціонують з жорстким, але справедливим керівником);

◆ переважна більшість громадян України у своїх оцінках владних структур виходить із переконання в їхній “тотальній корумпованості” і політичні дискусії між гілками влади сприймає здебільшого у контексті міжкланової і міжособистісної боротьби за владу;

◆ без рішучих системних змін Україні не вдасться заручитися серйозною підтримкою

розвинутих країн Заходу (хоча політична реформа де-юре й вступила в дію, але ще не настав час її реалізації де-факто) [12, с. 17].

А. Пойченко, О. Хворостяний, В. Ребкало виокремлюють в Україні кілька основних конфліктних полів суперечностей: 1) конституційний процес; 2) приватизація і бюджетно-податкова політика; 3) співвідношення регіональних (місцевих) і загальнодержавних інтересів; 4) геополітичні інтереси України [19, с. 53]. Коротко охарактеризуємо ці конфліктні поля.

Конституційний процес. Цей процес йде досить складно, затвердження політичної реформи й процедура її ухвалення спричинили з подачі окремих угруповань всередині політичних «таборів» загострення політичних протиріч у Верховній Раді. Загрозу дестабілізації викликало також перетворення конституційного процесу на арену ідеологічної боротьби та партійно-політичних змагань за владу.

Приватизація і бюджетно-податкова політика. Друге конфліктне поле суперечностей суб'єктів політичної системи пов'язане зі зміною форм власності, а також підходами до формування бюджету та встановлення податків. «Виграш на цьому полі означає стимулювання власного виробництва, поєднання виробництва і споживання через ринкові відносини, програш – швидке зростання безробіття, збільшення соціальної напруженості і можливі соціально-політичні потрясіння» [19, с. 55].

Конфліктність цього поля буде мати у майбутньому більш-менш постійний характер. Рівень цієї конфліктності залежатиме від здатності суб'єктів політичної системи толерантно ставитись до різних поглядів, а також вміння знаходити оптимальний вихід з конфліктних ситуацій.

Співвідношення регіональних (місцевих) і загальнодержавних інтересів. На третьому полі – співвідношення локальних і загальнодержавних ін-

тересів. Виграш означає зміцнення загальноукраїнської державності, програш – навпаки. Перше залежить від оптимального поєднання інтересів регіонів і центру. Проте центральна та місцева еліти прагнуть не до оптимізації взаємовідносин, а до максимального розширення своїх владних повноважень. Про це свідчать факти періодично виникаючих конфліктних ситуацій між центральною владою та Кримом.

Геополітичні інтереси України. На четвертому полі конфліктності відбувається зіткнення різних концепцій стосовно місця та ролі України у геополітичному просторі, співвідношення загальноукраїнських інтересів й інтересів світового співтовариства. “Виграш на цьому полі означає взаємовигідне партнерство України як із західними, так і зі східними країнами та структурами, програш – перетворення України в одну з країн третього світу, повне підкорення інтересів України інтересам закордонного капіталу (як західного, так і російського), який не може функціонувати на основі благодійності та безкорисної допомоги” [19, с. 57]. Як і на попередніх полях, результат боротьби тут повністю не визначений.

Вирішення суперечностей на четвертому полі буде залежати, по-перше, від того, який результат боротьби на попередніх трьох полях, і, особливо, від реконструкції відносин власності у тому плані, щоб вона дійсно стала важливим стимулом трудової діяльності і раціональної організації виробництва. По-друге, вирішення суперечностей четвертого поля залежить від знаходження об’єктивного критерію, який би дав можливість примирити прихильників протилежних концепцій: “Україна повинна бути з Заходом” і “Україна повинна бути з Росією”. Справа не в ідеологічних уподобаннях, а в тому, що головним критерієм, який би визначав дії України стосовно Заходу чи Сходу, є об’єктивні національні інтереси України. А вони мають місце як у західноєвропейському, так і у євразійському просторі.

Отже, на жаль, ситуація в Україні залишається

складною, особливо в політичній та економічній сферах суспільного життя. Одна з найважливіших проблем, пов'язаних з соціально-політичними конфліктами, полягає в надзвичайно високій поляризації суспільства, яка викликана помітною нерівністю прибутків, у створенні чітко виражених "класів" багатих та бідних.

Для України в останні роки додаткові труднощі в пошуках політичного компромісу і згоди створює поєднання загострення суто політичних конфліктів з політизацією економічних, трудових, соціальних та інших конфліктів. Внаслідок цього відбувається підсилення внутрішнього суспільного розбрату, зумовлене зростанням масового незадоволення і пов'язаної з ним соціальної напруги.

Внутрішньодержавні військово-політичні конфлікти, безумовно, являють загрозу життєво важливим інтересам держави, підриваючи її стабільність і безпеку. Вони не тільки дестабілізують ситуацію усередині держави, підривають міжнародний імідж країни, знижують економічну привабливість, але й можуть бути приводом для зовнішнього втручання.

Стратегія запобігання внутрішніх військово-політичних конфліктів повинна носити характер продуманої довгострокової державної політики, яка ґрунтувалася б на ідеях взаєморозуміння, діалогу, міжетнічного та міжрегіонального співробітництва, пріоритеті несилових методів вирішення проблем над силовими, а також актуалізації ролі раціонального, а не емоційного компонента. У випадку внутрішніх конфліктів поле застосування силових методів ще більше звужується, тому що істотну роль грає морально-етичний фактор, коли держава застосовує силові методи проти власних громадян.

Стратегія такої політики повинна включати, по-перше, створення оптимальних умов для вільного розвитку і співробітництва всіх етносів та регіонів; поступове формування єдиної української національної

ідеї, створення такого менталітету, при якому почуття приналежності до української держави буде грати все більшу роль.

Актуальними для України на даному етапі можуть бути способи запобігання, запропоновані А. Анцуповим і А. Шипіловим: соціальне маневрування, політичне маневрування, політичне маніпулювання, інтеграція контролі та послаблення “системної опозиції” [1, с. 67].

Сутність соціального маневрування полягає в перерозподілі частини суспільного продукту в інтересах опозиції. Об'єм перерозподілу залежить від розміру суспільного продукту, рівня соціальної і політичної напруженості; гнучкості, яку проявляє частина суспільства, у якій відбирають суспільний продукт і професіоналізму політичного керівництва. Форми використання цього методу залежать від соціально-економічного розвитку суспільства.

Політичне маневрування включає в себе широкий спектр заходів, які повинні забезпечити перетворення різноспрямованих інтересів в стійкий політичний альянс, який фактично допомагає функціонуванню існуючої політичної влади. Серед форм реалізації методу виділяють наступні: виявлення можливості політичного компромісу між протидіючими сторонами; заміна засобів досягнення мети (декларується мета, що відповідає інтересам більшості населення країни, і засоби, за допомогою яких вона буде досягнута). При цьому витрається час, який використовується для застосування інших засобів стабілізації; зміни політичного лідера чи уряду.

Політичне маніпулювання. В широкому сенсі під ним розуміють дії політичної влади, які застосовуються нею для забезпечення свого стабільного функціонування. В більш вузькому значенні під політичним маніпулюванням розуміють цілеспрямований вплив на суспільну свідомість, насамперед через канали масової

комунікації. Зазвичай газети, радіо, телебачення знаходяться в руках правлячих політичних еліт. Тому їх дії зорієнтовані на стабілізацію існуючої політичної системи. Велика роль ЗМІ в здійсненні такого заходу в запобіганні конфліктів, як “створення образу ворога”. Він складається з перекладання відповідальності за невирішені проблеми на інші політичні сили (часто опозиційні, а іноді й міфічні) і з відволікання уваги населення від гострих політичних і соціальних проблем.

Інтеграція контреліти. Дестабілізація суспільної системи сприяє формуванню в ній контреліт, які грають роль інтегратора суспільного незадоволення. Такі контреліти утворюються в результаті невдалої кадрової політики, яка призводить до відторгнення талановитих людей, які, не потрапивши до складу політичної еліти, концентрують свої сили на “протилежному полюсі”, одночасно розгортаючи антидержавну активність. Має сенс не допускати створення контреліти, а якщо вона з'явилася, то інтегрувати її в політичну еліту шляхом включення її представників в склад керівництва чи залучення до влади організацій і рухів, які знаходяться під впливом контреліти.

Послаблення “системної опозиції”. На відміну від контреліт вона ставить за мету повну дестабілізацію існуючої системи і створення своєї. Тому для політичного керівництва важливо максимально послабити дії “системної опозиції”. Для цього можуть застосовуватися такі заходи: перехват ініціативи в діях, які збиралася реалізувати опозиція; розкриття корисливих інтересів членів політичної опозиції; показ неможливості досягнення цілей, які поставила політична опозиція; формування недовіри до політичної опозиції з боку соціальних верств, де вона користується популярністю; стимулювання “перебіжчиків” з табору політичної опозиції, введення їх до владних структур; ненасильницька ліквідація опозиції (включення її представників в органи державної влади); нейтралізація лідерів опозиції [1, с.85-88].

Для України на сучасному етапі демократичної трансформації, що супроводжується кризовими явищами в усіх сферах суспільних відносин та високим ступенем конфліктності інтересів, актуальним є пошук демократичних способів регулювання конфліктів з метою їх переведення у інституціоналізовані межі та забезпечення стабільного розвитку. Саме демократичний політичний режим, що ґрунтується на діалогічній концепції політичної влади, здатний забезпечити несилові способи врегулювання конфліктів, використати механізми, які максимально зменшують негативні наслідки конфліктів та переводять їх у русло конструктивного діалогу.

Одним з головних завдань українського суспільства на даному етапі є попередження розгортання наявних політичних конфліктів, необхідність адекватної і своєчасної оцінки характеру, інтенсивності й ступеня небезпеки політичних конфліктів, запобігання їхньому переростанню у військово-політичні конфлікти з непередбачуваними та руйнівними наслідками.

Інституціональна стабільність робить можливим обмін практичною діяльністю та її результатами в межах встановлених правил. Однак сама по собі стабільність зовсім не означає того, що наявні суспільні інститути функціонують ефективно. Необхідною умовою ефективності правового регулювання політичних конфліктів є адекватне відображення в нормах права реального балансу інтересів сторін та наявності між ними згоди діяти в межах встановлених формальних правил. Санкціоновані норми функціонування суспільних інститутів повинні бути визнаними як правомірні та доцільні основними суб'єктами політичного конфлікту, тобто легітимними з точки зору кожної з цих сторін. Отже, необхідним є врахування реальної практики неформальних інститутів для їх легітимної формалізації. Однак, як відомо, нав'язування інституціональної структури зверху – не є ефективним, адже це буде нелегітимним і конфлікти зберігатимуться [3, с. 166].

В демократичній політичній системі інституціоналізацію політичного конфлікту доцільно розглядати через призму взаємодії правової держави і громадянського суспільства, що дасть змогу комплексно підійти до аналізу даного явища. “Інституціоналізація на рівні правової держави – це, насамперед, юридичне закріплення правил функціонування нових соціальних утворень в нормативно-правових актах, тобто утворення формальних інститутів. Причому, це може бути як узаконення (легалізація) вже існуючих практик, так і централізоване впровадження нових інститутів з метою трансформації суспільних відносин” [20, с. 37-38].

Хоча врегулювання конфлікту внаслідок його інституціоналізації зовсім не означає повного усунення причин для його виникнення, але для подальшого наукового дослідження безумовно актуальним є вивчення ситуації в Україні з точки зору інституціональних можливостей регулювання виникаючих конфліктних ситуацій.

Держава, регулюючи й контролюючи відносини всередині громадянського суспільства, захищаючи й узгоджуючи загальні інтереси громадянського суспільства й інтереси окремих його суб'єктів, бере участь у формуванні та функціонуванні громадянського суспільства. “На цій основі відбувається розширення функцій держави, які доповнюють і нерідко заміняють функції громадянського суспільства” [12, с. 26].

За роки реформ став очевидним і одержав практичне підтвердження той факт, що перехід від тоталітаризму до демократії, побудова ринкової економіки, становлення громадянського суспільства вимагає часу й зусиль, конкретних дій від політичних сил, що проголосили такий курс, що взяли на себе відповідальність за здійснення реформ й, насамперед, від держави.

Використовуючи попередні дослідження, автором також пропонуються принципи для вироблення стратегії

реагування України на військово-політичні конфлікти, які переважно стосуються зовнішньополітичного виміру. Очевидно, що найбільш кращими є такі дії, що вживаються не просто як безпосередня реакція на певні події, а ті, які носять продуманий стратегічний характер. Звідси першою необхідною умовою розробки будь-якої державної стратегії поведінки є здійснення постійного моніторингу конфліктних ситуацій і прогнозування потенційних джерел напруженості [2, с. 64]. На наступному етапі із усього спектру конфліктів виділяються ті, які прямо або побічно зачіпають ті чи інші інтереси держави. Це можуть бути економічні, політичні (або статусні), ресурсні, територіальні, геостратегічні інтереси тощо. Визначивши характер порушених інтересів, необхідно оцінити ступінь їхньої важливості. Чи є вони для держави життєво важливими, важливими, менш важливими або просто інтересами. Наступним кроком повинна бути побудова двох сценаріїв і оцінка наслідків їхньої реалізації. Мова йде про принциповий момент: брати або не брати участь, реагувати або не реагувати в тій або іншій формі на той чи інший конфлікт. Якщо рішення про участь має негативну відповідь, то триває моніторинг до надходження нового сигналу про небезпеку. Якщо ухвалено рішення про необхідність реагування, то наступний етап - це вироблення стратегії поведінки, що починається з визначення цілей і завдань, які повинні бути досягнуті в результаті участі у врегулюванні певного конфлікту. Стратегія будується на основі розробки кількох сценаріїв можливого розвитку ситуації й відповідних зворотніх дій. Необхідно мати чітке уявлення про статус участі, а саме про пряму або непряму участь або ж посередництво. Далі визначається рівень взаємодії або протидії: двосторонній, субрегіональний, регіональний або міжнародний.

Після визначення рівня участі підсумовуються засоби й методи, якими володіє держава для впливу на ситуацію, що виникла. На основі цього виробляється

стратегія реагування на аналізований конфлікт, причому як довгострокового, так і оперативного характеру. Після того, як обрані параметри передбачуваних дій співвіднесені за часом, розробляється оперативний план реалізації передбачуваної стратегії дій. У ході виконання намічених кроків виробляється оцінка досягнутих результатів і відповідне коригування стратегії. Принциповим моментом є наявність зворотнього зв'язку, а також здійснення моніторингу ситуації й прогнозування можливого розвитку подій протягом усього ходу роботи.

В умовах непростой економічної та соціально-політичної ситуації всередині держави, участь України у врегулюванні сучасних конфліктів на основі мандату ООН під проводом НАТО має велике значення для підвищення політичного авторитету України на міжнародній арені, і у Європі зокрема, а також надає можливість набуття цінного практичного досвіду [13, с. 58].

Це цілком відповідає стратегічній меті зовнішньої політики України: інтеграція у європейські структури і поглиблення євроатлантичного співробітництва, що потребує не тільки розробки стратегічних аспектів співпраці, але й передбачає вирішення питань нижчого рівня, таких, як: співпраця з окремими країнами в сфері врегулювання військово-політичних конфліктів, створення спільних миротворчих підрозділів, опрацювання воєнно-технічних аспектів операцій з підтримки миру та примусу до миру, планування та підготовка багатонаціональних операцій.

Активна участь України у формуванні нової архітектури євроатлантичної безпеки, статус особливого партнерства з Північноатлантичним Альянсом, участь у миротворчих операціях під проводом НАТО обумовлюють актуальність систематичного аналізу процесів трансформації та адаптації України до нового середовища безпеки через призму їхнього врахування у відповідних політичних та юридичних актах. І хоча

останнім часом прийняті Закони України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» та «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших країн на територію України», ратифіковано угоди між державами-учасницями Північноатлантичного договору та державами-учасницями програми “Партнерство заради миру” про статус їхніх збройних сил [5, с. 31], проте відкритий і виважений підхід нашої держави до проблем врегулювання конфліктів, її принципова позиція щодо необхідності дотримання принципів і норм міжнародного права повинні відбитися у розробці і прийнятті такого документа, як “Концепція миротворчості України”, що сприятиме зміцненню авторитету України як послідовного постачальника європейської безпеки.

При укріпленні національної безпеки потрібно обов’язково враховувати роль Росії в цьому процесі. Між Україною та Росією існує багато причин для виникнення протиріч в їхніх міждержавних відносинах: двадцятипроцентний податок на експорт у Росію українських товарів, відверті зазіхання на Крим і Севастополь, події навколо коси Тузли, Чорноморський флот тощо [15, с.78]. Також до цього переліку можна додати ще й “газову проблему”. Головне, щоб ці протиріччя не еволюціонували до рівня військово-політичного конфлікту. Адже існує і така думка: Україна самостійно не зможе довго протистояти силовій політиці Росії, то рано чи пізно вона повинна буде зробити однозначний геополітичний вибір на користь Заходу, відмовившись від багатовекторної зовнішньої політики. Магістральний шлях забезпечення національної безпеки України – негайна відмова від позаблокового статусу і подання заявки на вступ у НАТО. Адже перспективи політики НАТО спрямовані на підтримку незалежності і суверенітету України [16, с. 124].

При цьому важливо, щоб співпраця між Україною та НАТО була не альтернативою, а додатковим чинником добросусідських взаємин з Росією. Членство в НАТО було б передчасно розглядати у короткотерміновому плані. Україна поки що не готова до цього з економічних міркувань та із-за невідповідності західним стандартам системи цивільного контролю над збройними силами. Хоча, враховуючи статтю 10 Північноатлантичного Договору, виключати таку можливість не можна [18, с. 210].

Необхідність та легітимність співробітництва України та НАТО у врегулюванні кризових ситуацій очевидні, але проблемою, яку їм належить спільно вирішити, є втілення планів у життя. Досвід свідчить, НАТО і Україна повинні приділяти більше уваги якості співпраці, а не кількості заходів, що дозволить найкращим чином використовувати всі наявні ресурси. Це стосується особливо співпраці в сфері врегулювання військово-політичних конфліктів [14, с. 115].

Та, можливо, найважливішим є те, що НАТО та Україна побудували дружні, конструктивні відносини співпраці, про які 19 років тому годі було й мріяти. Основним досягненням років незалежності стали зміни в ментальності українців, які продовжуються й донині. Поступово зникає політико-психологічна неприйнятність НАТО серед населення України та особового складу її Збройних Сил. Україна стає все більш активним партнером натівської програми “Партнерство заради миру” [4, с. 73], починаючи з 1994 р. і продовжуючи підписанням Хартії “Про особливе партнерство між Україною і Північноатлантичним Альянсом”. Цей висновок підтверджується успіхами в багатьох галузях співробітництва, таких як: створення багатонаціональних формувань, кооперація в реалізації воєнної реформи, практичне військово-співробітництво на Балканах у проведенні миротворчих операцій, де українські підрозділи були задіяні в силах UNIPROFOR в

Боснії, починаючи з липня 1992 року, потім в операціях IFOR і SFOR, а також в операції KFOR в Косово [4, с. 112] та у червні 2003 в Іраку.

Тісне співробітництво України з НАТО і сам вступ в НАТО сприятиме реалізації її головної стратегічної мети - інтеграції в Європу. Участь Збройних Сил України у врегулюванні сучасних військово-політичних конфліктів сприяє досягненню цієї мети. Переслідуючи свої національні інтереси в співробітництві з НАТО та іншими країнами-партнерами, Україна робить значний внесок в посилення спільної обороноздатності і ефективності дій європейських націй щодо забезпечення стабільності і безпеки в Європі.

Загалом аналіз проблеми врегулювання сучасних військово-політичних конфліктів дозволяє зробити низку висновків теоретичного характеру.

Врегулювання військово-політичних конфліктів потрібно розуміти як діяльність, що охоплює у своєму обсязі вирішення різних завдань: 1) запобігання військовому зіткненню на передконфліктному етапі (завдання, що особливо гостро стоїть на порядку денному в гарячих точках колишнього СРСР); 2) локалізація та припинення вже розпочатого військового зіткнення, обмеження його як за розмахом, так і за застосовуваними засобами, запобігання поширення на сусідні країни й регіони; 3) остаточне врегулювання конфлікту на етапі постконфліктного будівництва, що охоплює закріплення підсумків переговорів, реалізацію мирної угоди, запобігання рецидивам, відновлення й підтримка інститутів громадянського суспільства, проведення виборів і відновлення політико-владних структур, дотримання прав людини, надання гуманітарної допомоги, відновлення економічної інфраструктури (це завдання найбільш характерне для ситуації, що склалася в колишній Югославії та Іраку). При цьому на першому плані стоїть пошук способів стримування сторін, вирішення протиріч і спорів між ними до того, як вони набудуть характеру військової боротьби.

Здійснений аналіз основних способів врегулювання сучасних конфліктів свідчить про те, що безумовну перевагу слід надавати превентивній дипломатії. Аналіз останніх подій в Іраку свідчить, якщо час для використання превентивної дипломатії упущено, то за допомогою примусу до миру можна досягти реалізації лише вузьких, короткострокових завдань. Застосування силових методів може приносити позитивні результати лише в тому випадку, якщо вони не є самоціллю, а служать для вирішення конкретного завдання, чітко обмежені в часі та супроводжуються несиловими методами інформаційно-психологічного, гуманітарного, політико-дипломатичного характеру.

З огляду на особливості сучасних конфліктів відбувається процес трансформації миротворчості. Збагачується зміст миротворчості, її інституціональне оформлення, способи миротворчої діяльності. Від операцій з підтримки миру вона переходить до операцій з примусу до миру, які припускають застосування засобів військової боротьби. При цьому миротворчість все частіше використовується як засіб реалізації національних інтересів країн, що володіють достатнім ступенем економічної й військової могутності. Суб'єкт миротворчих операцій фактично перетворюється на прямого учасника військово-політичного конфлікту. Відкидаються норми й правила, що регулюють миротворчу діяльність, миротворчі інститути, які склалися в епоху "холодної війни". Операції з примусу до миру, запобігаючи повномасштабним війнам, у той же час породжують нові види загроз: загибель мирного населення, дестабілізацію сусідніх регіонів, потоки мігрантів, фінансово-економічні втрати. Тому для досягнення позитивних результатів операцій з примусу до миру необхідні мандати з чіткими формулюваннями й правилами застосування, політична воля провідних держав, військово-технічна й фінансова підтримка.

Остаточне врегулювання конфлікту можливо тільки на етапі постконфліктного будівництва.

Підтвердженням даної тези може слугувати конфлікт в Афганістані, коли після підписання Женевських угод і виводу радянських військ, був відкинтий план вирішення внутрішніх аспектів афганської проблеми, що передбачав припинення вогню, створення нейтрального “національного уряду миру”, повернення біженців - це значною мірою сприяло продовженню кровопролиття.

В даному дослідженні також запропоновано принципи, які можуть слугувати теоретичною основою для вироблення стратегії реагування України на виникнення та розвиток військово-політичних конфліктів. Встановлено, що стратегія реагування нашої держави на конфлікти й участь в їхньому врегулюванні ефективна в тому випадку, якщо вона: 1) базується на оперативних даних, отриманих у результаті постійного моніторингу й прогнозу, на принципах системного аналізу можливої зміни балансу сил у світовій системі, зниження чи підвищення статусу й ролі України на міжнародній арені; 2) відповідає стратегічній меті зовнішньої політики України; 3) способи участі у врегулюванні того чи іншого конфлікту чітко обумовлені тим впливом, що даний конфлікт чинить на національні інтереси України (пріоритет надається несилевим способам врегулювання, що найбільш відповідає реальним фінансово-економічним і військово-політичним можливостям сучасної України); 4) дотримується збалансованості і гнучкості позицій (не вступати у відкриту конфронтацію з опонентами, співробітництво з якими необхідне для реалізації українських національних інтересів); 5) забезпечує контрольовану інтернаціоналізацію конфліктів у плані активізації участі України у врегулюванні конфліктів, особливо на території СНД [20, с. 37]. Контрольованість означає ключову миротворчу або посередницьку роль України й ініціативу з підключення міжнародних структур, зокрема ООН, ОБСЄ, НАТО, до врегулювання даних конфліктів.

Отже, можна констатувати, що сучасні військово-політичні конфлікти є однією з основних загроз як національній, так і міжнародній безпеці, тому необхідно втручання світового співтовариства у їхнє врегулювання. Проблема знаходження оптимального співвідношення у використанні силових і несилових способів врегулювання конфліктів вирішується індивідуально для кожного конфлікту, проте можна виокремити наступні загальні підходи: а) пріоритетність надається несиловим методам врегулювання, але при необхідності уможливується короткострокове застосування силового підходу, який в обов'язковому порядку супроводжується відповідними несиловими методами; б) способи врегулювання узгоджуються з етапом розвитку конфліктного процесу. Якщо діагноз та прогноз здійснюються на всіх етапах конфлікту, то врегулювання здійснюється на різних етапах конфлікту в такий спосіб: превентивна дипломатія на передконфліктному етапі, примус до миру, підтримка миру на етапі військової боротьби, та будівництво миру на постконфліктному етапі.

Список використаних джерел

1. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология: учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 1999. - 507 с.
2. Богданович В. Ю. Военна безпека України: Методологія дослідження та шляхи забезпечення / Київ, 2002. – 322 с.
3. Воронов І. О. Глобалізація і політика: Реалії і перспективи соціальних трансформацій.- К.: Генеза, 2004. –288 с.
4. Данільян О. Г., Дзьобань О. П., Панов М. І. Національна безпека України: структура та напрями реалізації: навч. посібник / Худож.-оформлювач С. І. Правдюк. - Харків: Фолю, 2002. – 285 с.
5. Європейська та євроатлантична інтеграція України: проблеми військово-технічної кооперації: Матеріали “крут-

лого столу” / Національний ін-т стратегічних досліджень / Г. М. Перепелиця (наук. ред.) – К.: НІСД, 2004.- 43.

6. Женевская конвенция об обращении с военнопленными. 12 августа 1949 г. / Женевские конвенции о защите жертв войны от 12 августа 1949 г. – М.: «Ведомости Верховного Совета СССР», 1954. – 219 с.

7. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе // Международные акты о правах человека: Сборник документов / Сост. В.А. Карташкин, Е.А. Лукашева. – М.: Изд. группа НОРМА–ИНФРА · М, 1999., – С. 641645.

8. Закон України «Про внесення змін до закону «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 10. 07. 2003 № 1106 – IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/egi-bin/laws/main.cgi>

9. Закон України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших країн на території України» від 22. 02. 2000 № 1479-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/egi-bin/laws/main.cgi>.

10. Закон України «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» від 22. 03. 2000 № 1334 – IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/egi-bin/laws/main.cgi>.

11. Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23. 04. 1999 № 613 – XIV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/egi-bin/laws/main.cgi>.

12. Камінський С. Конфліктність у світі і проблеми стабілізації розвитку України // Розбудова держави. - 1998. - № 5-6. – С. 17-23.

13. Карновале М. Стан та перспективи українсько-наївських відносин / Миротворча діяльність України: Кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. – К.: Стилос, 2002. – 314 с.

14. Кривохижа В. Проблеми сучасної миротворчості / Миротворча діяльність України: Кооперація з НАТО та

іншими структурами європейської безпеки. – К.: Стилос, 2002. – 314 с.

15. Ловелок Р. Доктринальні та оперативні аспекти миротворчих операцій / Миротворча діяльність України: Кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. – К.: Стилос, 2002. – 314 с.

16. НАТО: Організація Північноатлантичного договору. Довідник НАТО. - Київ, 2001. – 608 с.

17. Небоженко В.С. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві. – К.: 1994. - 172 с.

18. Перепелиця Г. Відношення України до миротворчої діяльності та врегулювання конфліктів на терені СНД / Миротворча діяльність України: Кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. – К.: Стилос, 2002. – 314 с.

19. Пойченко А., Хворостяний О., Ребкало В. Конфлікт у політичному житті сучасної України: теорія і технологія розв'язання. - К.: УАДУ при Президенті України, 1997. – 94 с.

20. Смолянук В. Військова сила, цінності демократії та національні інтереси: варіанти взаємодії у сучасному світі // Людина і політика. – 1999. - №6. – С.48-55; 2000.– . №1.– С. 35 – 41.

21. Смолянук В. Військове співробітництво України і Росії між полюсами реальності та ірреальності (геополітичний аналіз) // Людина і політика. – 2000. - №3. – С. 24-33.

22. Смолянук В. Фактор НАТО у формуванні військової могутності Української держави // Людина і політика. – 2000. - №3. – С. 24-33.

23. Устав ООН. – Режим доступу: // www.un.org/russian/document/basicdoc/charter.htm.

A.MoysH. Response strategy of Ukraine to armed-political conflicts of nowadays.

Article is dedicated to approaches for settlement military-political conflicts of our time. Author focuses on the necessity of

clear formulation of the Ukrainian foreign policy strategy. The principle developed may serve as a basis for developing strategies response of Ukraine the emergence and development of military-political conflicts.

Keywords: *foreign policy strategy, military-political conflict, intra-state military-political conflict, NATO, United Nations.*

А. Мойш. *Стратегия реагирования Украины на военно-политические конфликты современности.*

В статье исследуются подходы к урегулированию военно-политических конфликтов современности. Автор акцентирует внимание на необходимости для Украины четкого формулирования собственной внешнеполитической стратегии. Кроме того, разработаны принципы, которые могут служить базой для выработки стратегии реагирования Украины на возникновение и развитие военно-политических конфликтов.

Ключевые слова: *внешнеполитическая стратегия, военно-политический конфликт, внутригосударственный военно-политический конфликт, конфликтность, НАТО, Организация Объединенных Наций.*